

eljut a tanár a nyelvtani szerkezetek használatának teljes pontosságához, de a tanulók nyelvhasználatára szegényes marad.

Ezzel a dolgozattal arra az elvre kívántam rámutatni, hogy az idegen nyelv tanulása akkor a legeredményesebb, ha figyelembe vesszük a tanulók lelki fejlődését, s ehhez hangoljuk hozzá a használatban bevált, megfelelő tanítási módszereket.

Dr. Blaskovich Edith

A munkaiskola mérlege

A pedagógia történetében alig találunk reformmozgalmat, mely annyi buzgó követőt, rajongó apostolt, de egyúttal annyi kérérlhetetlen ellenfelet is kiváltott volna, mint a munkaiskola gondolata. Az amerikai John Dewey, a német Kerschensteiner és Gaudig, hihetetlen erővel ragadták magukkal a tanítás embereit és aránylag rövid idő alatt az egész föld kulturált területén elterjedt a mozgalom. De ugyanilyen rohamosan emelkedett az új iskola ellenfeleinek a száma is. Különösen Németországban, ahol a munkaiskola apostolai, az országot ért katasztrófa okát is a régi iskola szellemének tulajdonították, állottak élesen szemben egymással az új munkaiskola és a régi tanulóiskola hívei. Ez a harc a könyvek százait és az iskolák sokféle formáit termelte. Már a kétféle elnevezés: munkaiskola és tanulóiskola is, sok ellenfelet szerzett a mozgalomnak, mert azt a látszatot keltette, mintha a régi iskolában egyáltalában nem munkálkodtak volna, vagy mintha az új iskolában nem volna tanulás. Sok ellenzésre adtak okot azok a vádpontok, melyeket az új iskola harcosai a régi ellen emeltek. A legsúlyosabbak, hogy a tanulóiskola csak szóismeretet közöl, de jellemet nem nevel, hogy sok az élettől idegen és az iskola elhagyása után feledésre szánt adattal terheli meg a tanuló emlékezetét és hogy elnyomja a tanuló cselekvő ösztönét.

De különösen sok ellenfelet szereztek a munkaiskolának azok a túlzások, amelyekbe Németországban a mozgalom tévedt, mint ahogy a munkaiskola gondolata könnyen lehetetlen túlzásokba csábítja szerelmeseit. A tudós kezdeményezők gondolatainak félreértéséből keletkezett és minden ép érzéket megcsúfoló túlzások, helytelen vágányra terelték, a sokszor nagyon okos, habár nem mindig új gondolatot. A munkaiskolának annyi formája keletkezett, ahány apostol fellépett annak szolgálatában és ezek annyiféle és olyan szélsőséges pedagógiai elveket hangoztattak, hogy nem csoda, hogy az új irány most készül a fűdővel a csecsemőt is kiönteni.

A teljesen a politika szolgálatába szegődött és új irányt

vett német folyóiratok nagy erővel húzzák most a munkaiskola lélekharangját, feltűnően éles éllel ostromozva annak szélsőségeit, gyakran elhallgatva helyes elveit. Az egyik folyóirat a munkaiskola közel két évtizedes mozgalmát befejezettnak tekintí, túlzásait az igazsággal szemben elkövetett groteszk vaksnak mondja, ahol a szélsőségek már-már a végtelenséget súrolták. A folyóiratok egy része elismeri, hogy a mozgalom két évtizedében sok becsületes munka, sok jóakarat, sok lendületes lelkesedés, sok értékes lélekkutatás látható, de ezen becsületes törekvéseknek megfelelő iskola nem alakult Németországban. Az iskolák túlbecsülték az iskola és tanuló teljesítőképességét, így az új iskola üres térbe épített és valóságban kuruzslóintézménnyé lett. A munkaiskola szülőházájában hitelét veszítve, a folyóiratok arról, mint természetes halállal kimúlt pedagógiai kísérletről írnak. Kétségtelen, hogy ebben a hangulatváltozásban a német politikai irányváltásnak is nagy szerepe van. A munkaiskola szelleme, szabadabb levegője nem egyeztethető össze a nemzeti szocialista politika törekvéseivel, de az is bizonyos, hogy az újiskola túlzásai adtak tápot az ellenmozgalomnak.

A német hangulatváltozás bennünket is óvatosságra int. Mi, akik a munkaiskola mozgalmával fölvetődött metodikai elveket csak bizonyos fenntartásokkal fogadtuk el, okulhatunk, ha ezt az újabb német mozgalmat figyelemmel kísérjük. Az elvek közül kiválogatjuk azt, amit az iskola komolyságának veszélyeztetése nélkül, a tanítás sikeresebbé tétele érdekében alkalmazhatunk, de óvatosan elkerüljük a túlzásokat, amelyek veszélyeztetik nemcsak a tanítási eredményét, hanem, amint a német példa mutatja, magát az üdvös mozgalmat is, azt is, amit abból követni érdemes.

Tagadhatatlan, és ezt a német folyóiratok is kénytelenek elismerni, a munkaiskola olyan tanítási technikát kezdeményezett, amellyel a legnagyobb tanítási eredmény érhető el. A tisztán előadó-tanításhoz meghonosította a tanítás egyéb technikáit, amelyekkel a tanuló aktív részese lesz a tanításnak. A tanuló írásán, rajzolásán és egyéb kézimunkáján kívül, felszabadította a tanuló kérdezési vágyát, ha a szőnyegen levő tanítási anyag keretében kérdezni valója van, ami a régi iskolában lehetetlen volt a szigorú fegyelem megbontása nélkül. A szabad beszélgetés minden formáját alkalmazta a tanításban: az állítást és ellenmondást, a kérdést és feleletet, tiltakozást és hozzájárulást, a kételyt és bizonyítást és mindezek igazi értékeivé váltak a tanításnak. Meg kell azonban állapítani, hogy az ilyen szabadon beszélgető tanításhoz gyakorlott, művész tanár kell, csak az ilyennél várhatunk számbavehető eredményt. A tapasztalat azt mutatta, hogy erre nem minden tanár alkalmas és a szabad beszélgetés könnyen üres fecsegéssé lesz és gyakran a fegyelem meglazulásához vezet. Mindig ezt a technikát nem is lehet erőszakolni, mellette gyakran jogosult a kérdve-kifejtő, sőt az

előadó tanítási technika is. Nem lehet pl. mellőzni a történet-tanítás lelkesítő előadásformáját, a költeménytárgyalás gyújtó buzditását vagy a hazafias ünnepélyek ünnepi szolamát.

Míg tehát óvakodnunk kell attól, hogy a tanuló a tanítás folyamán fecsegővé váljék és ne tudja más beszédét folytonos beleköttyögés nélkül végighallgatni, addig viszont az iskola nem mellőzheti többé a tanuló cselekvő részvételét a tanításban, ami nemcsak abban nyilvánuljon meg, hogy a tanuló ír, rajzol, vagy egyéb kézimunkát végez, hanem abban is, hogy alkalmat adunk neki, hogy elmondhassa a tanítási anyag körébe vágó tapasztalatait és kérdéseit. A tanulónak ezt az aktivitását minden tárgy keretében alkalmazni lehet és kell, ezt többé ki nem hagyhatjuk tanításunkból, akár munkaiskolának nevezzük a tanításnak ezt a formáját, akár más szerencsésebb elnevezést keresünk annak.

A munkaiskola másik jelentős eredménye, hogy a tanár és tanítvány, továbbá a tanuló és tantárgy közötti távolságot csökkentette. Megszüntette a tanteremnek azt a formáját, ahol a tanulók elől vagy hátul kulcsolt kezekkel, mereven a padokban ülnek, a tanár pedig szinte elérhetetlen magasságból adja elő tudományszakjából az órára kitűzött penzumot. A munkaiskola a tanulót felszabadította a padhoz kötöttségből, a tanárt pedig leszállította a magas pódiumról a padok elé vagy közé és ezzel nemcsak a fizikai térben, de lélekben is közelebb hozta a tanárt a tanítványhoz. A tanár félelmetes tekintélye helyébe a kölcsönös szeretetet és bizalmat állította és a szeretetet tette a leg-hatékonyabb fegyelmi eszközzé. Azonban míg a mozgalom kezdeményezői arra törekedtek, hogy a két tanítási tényező, a tanár és tanítvány közötti távolságot a lehetőségig csökkentsék, a túlbuzgók ezt a distanciát a nullig redukálták. Ijesztő túlzás az az állítás, hogy a tanár teljesen háttérbe vonulhat, nélkülözhetővé válik, vagy tevékenysége másodrangúvá válhatik. Az igazság az, hogy a mozgalom által meghonosított szívélyes viszonyt tanár és tanítvány között, az osztálytermek barátságos, egészséges, derűs szellemét többé nem számúzhatjuk az iskolából. A tanár nem állhat elérhetetlen magasságban tanítványai fölött, de viszont meg kell követelnünk a gyermek szeretetéből fakadó tanári tekintélyt, hogy a tanár tanítványa határozott, öntudatos vezetője legyen, aki ha kell, parancsolni és engedelmességre kényszeríteni is tud.

A tanuló és tantárgy közötti távolságot is csökkentette a munkaiskola azáltal, hogy a tanuló öntevékenységét biztosította. Az öntevékenység gondolata nem új a tanításnál. Comenius óta, minden számottevő pedagógus hangoztatta, hogy önálló egyéneket csak öntevékenység útján lehet nevelni. Pestalozzi szerint igazi tudást csak öntevékenység útján lehet szerezni. És bár az elmélet mindig hangoztatta, az iskolai tanításban nem tudott olyan módszer meghonosodni, amely az öntevékenység útján való tanulás követelményének megfelelt volna. A

munkaiskola volt az, amelynek sikerült a régen hangoztatott elvet a gyakorlatban, az egyes tantárgyak módszerében megvalósítani. Minden tantárgy keretében sikerült olyan eljárásokat kieszelni, amelyek a tanuló öntevékenységet biztosíthatták. A munkaiskola túlbuzgó hívei, ezt a kétségtelenül helyes didaktikai gondolatot is túlozták. Szerintük a tanulót szabadjára kell engedni, mindent kitalálhat, a tanártól csak némi irányítást kívánnak. A németek ennél a kérdésnél főként a tekintélyrombolástól tartanak. Szerintük, az emberi erőnek a munkaiskolában való ilyen túlbecsülése, könnyen arra a gondolatra vezethet, hogy az embernek egyáltalában nincsen »Führer«-re szüksége, hiszen az emberi találékonyság, bármikor minden vezetés nélkül is újra teremthet mindent. Nem folyton kérdező, kételkedő, ellenmondó emberekre, van a köznek szüksége, hanem tekintélyt tisztelő, vakon hívő emberekre. Ez a másik szélsőség, a kettő között van a követendő helyes út. Amit a tanuló maga is tapasztalhat, amire magától is ráeszmélhet, amit saját okoskodásával is kitalálhat, amit magánolvasmányával is megtanulhat, azt ne közölje vele a tanár. Az öntevékenységeknek sokféle formáját, amelyeket a munkaiskola lelkes munkásai megállapítottak, a tanulók önálló olvasmányait, újsághíreit, újabb időben a tanulók lexikonját stb. a tanítás többé nem nélkülözheti. De nem lehet az idő nagy részét azzal tölteni, hogy a tanulóból úgy-ahogy használható problémát kierőszakoljunk, amikor azt a tanár sokkal világosabban tárhatja a tanulók elé. Kerülni kell a tanulóknak sok időt igénylő találgatását, szörszálhasogató fecsegését.

A munkaiskola eredményének tudható be az is, hogy felhívta a tanítás figyelmét az alkalomszerű tanításra. Ilyen alkalmul szolgálhat az iskolában vagy azon kívül előfordult nem várt esemény. Pl. az iskolaidő alatti zivatar vagy szivárvány, a közélet valamely feltűnő eseménye, képviselőválasztás, feltűnő újsághír, földrengés, emléknapi, kirándulás alkalmával szerzett tapasztalatok stb. Rendszerint a tanulók vehetnek föl ilyen aktuális kérdést. A kötött tanterv, merev tanmenet gyakran akadály lehet a tanár szabadabb megmozdulásának, a tanulók által fölvetett ilyen kérdést nem tárgyalhat, mert a tanterv sürget, a tanmenet köt. A munkaiskola túlbuzgói elítélnék minden kötöttséget, tantervet, tanmenetet, órarendet, amelyek szerintük a tanítást mesterséggé devalválják. Teljes szabadságot követelnek, a tanításban teljes alkalomszerűséget és minden tanításhoz a kezdeményezést a tanulóktól várják. Minden problémát a tanuló hozzon az iskolába, amelyet a tanulók közös, szabad beszélgetéssel oldanak meg. Ezt a szabadságot annyira túlozták, hogy az osztályrendszert teljesen megszüntették, bevezették a tanulók önkormányzatát és döntő beavatkozást engedtek a tanulóknak a tanár megválasztásában. Mindezek a túlzások a tekintélyi elv tényleges lerombolásához

és a tanítás eredményének veszedelmes fölületességéhez vezettek. Az igazság itt a következő: Fontosabb alkalmoszerű megbeszéléshez a tanuló hozhatja a problémát. A világosan szemléltethető alkalmakat az iskolának elmulasztani nem szabad, akkor sem, ha ezáltal a tanmenet bizonyos eltolódást szenved. Az ilyen eltérés nem kifogásolható, mert módot kell adni a tanárnak arra, hogy fontos alkalmoszerű problémákkal foglalkozhasson. De nem kifogásolható, ha a tanár az eltérést a tanmenetbe bejegyzí és azt kellőképpen indokolja. Erre a bejegyzésre éppen a túlzások elkerülése végett van szükség, mert nem mondhatunk le, a tantervvvel és tanmenettel biztosított rendszeres haladásról, a tantárgyakban elérhető szilárd, és biztos tudásról.

A munkaiskola eléggé nem értékelhető eredménye, hogy szakított a pusztán az emlékezetre bízott, csak szóismeretet nyújtó, tisztán csak a tankönyvre támaszkodó tanítással. Kizárta az olyan tanítást, ahol a tanár csak előad, kikérdez és osztályoz, a tanuló pedig megtanulja a tankönyvből kijelölt leckét. Ezt a fáradságos emlékezéssel megszerzett tudást váltja föl az önálló kutatás, önálló olvasmány, tapasztalatgyűjtés, megfigyelés stb. Végzetes tévedés azonban, hogy a rögzítéshez szükséges házi lecke megtanulása értéktelen tevékenység. A könyv a munkaiskolában sem vált fölöslegessé, a tanulónak most is kell leckét tanulnia és hibát követ el a tanár, ha ezt a leckét számon nem kéri vagy megelégszik azzal, ha a tanuló a lecke anyagából egy-egy feltett kérdésre rövid feleletet tud adni. Követelni kell a folyamatos, szép előadást is. Különben könnyen az lehet az eredmény, hogy a tanuló többet tud a tanított anyagból az óra végén, mint a következő óra elején, amikor esetleg már semmit sem tud belőle.

A munkaiskola, mint metodikai elv, határozott fejlődést jelent a tanítás módszerében, ami azt jelenti, hogy vele az iskola tanítási és nevelési céljait tökéletesebben érhetjük el, de semmiestre sem jelenti azt, hogy általa a tanítás játékká lehet. A munkaiskola eredményei csak azokat ejthetik csalódásba, akik ez utóbbit várják attól.

Szenes Adolf